

József nádor-Habsburg-féle kastélypark, Alcsútdoboz

Cím: 8087 Alcsútdoboz, Kastélykert út
Tel.: +36 (22) 353-219 *Email:* info@alcsuti-arboretum.hu,
korozsi.patrik@pfla.hu
Értékesség: kiemelten értékes, országos jelentőségű
Műeml. véd.: műemlékileg védett
Kód: 1116

X koord.: 18,59011201
Y koord.: 47,423741651

Tulajdon: állami
Term. véd.: természetvédelmi terület
Terület: 285,0 ha

Az alcsúti kastély a Vértes keleti lábánál, a Váli-víz völgyében helyezkedik el. A pompás klasszicista nyaralót Pollack Mihály építette 1819-1827 között József nádor számára. Az alapkövetételére 1821. június 13-án került sor. A nádor Fiuméből érkezve, 1827-ben költözött be új otthonába. Az épület,

amely a második világháborúig a Habsburg család tulajdonában volt, elpusztult, köveit elhordták, már csak oszlopos, timpanonos bejárati része áll. 1816-ban József nádor és felesége Hermina anhalti hercegnő Magyarországra költözött. A házaspár egy ideig ebben a kastélyban lakott. József nádor mintegy 20 év alatt alakított ki birtokán mintagazdaságot, a magyar kertművészet és klasszicista építészet egyik remekét. József Károly főherceg 1905-ben halt meg, ezek után örökösei már nem foglalkoztak a kastéllyal, 1920-ban

elhanyagolt parkként említi egy útikönyv. A nyugalmas évek 1944 őszén értek véget. A nyilas hatalomátvétel a felsőházban mindvégig konzervatív politikát folytató s a szélsőségeket elítélő főherceg számára az üldöztetés és a letartóztatás veszélyét hordozta magában. Hosszas tépelődés után döntött úgy a család, hogy elhagyják Magyarországot, s az Amerikai Egyesült Államokban kérnek menedéket. A kastélyban a nyilas kormány bevonulási központot hozott létre. Az épületet több bombatámadás érte, különösen a pálmaházban okozva károkat. Alcsútot 1944. karácsonyán érte el a front, de nem nyugat felől, ahogyan ezt várták, hanem Vértesacsca irányából, keletről. A kastélyt a

honvédségnek kapkodva kellett kiürítenie, miközben már szórványos tüzérségi tüzet is kaptak a hegyek felől. Az, hogy a gránátoktól-e vagy véletlenül gyulladt-e ki az épület, máig tisztázatlan. A lángok fellobbanása után az épület két napig égett; toronyórája ma is a pusztulás idejét mutatja: éjfél után öt perccel állt meg. Teljesen megsemmisült a templom berendezése, az orgona és a negyvenezer kötetes könyvtár, számos könyv- és térképritkasággal. A tető is teljesen leégett, az alapterületnek több mint egyharmadán pedig a felső szint összeomlott. Különösen a homlokzati front és a bal szárny szenvedett súlyos károkat. A rombolás ellenére megmenthették volna a kastélyt a teljes enyészettől, de nem tették. A helyi és a megyei pártvezetők arra hivatkoztak, hogy mégiscsak egy „elnyomó Habsburg”-nak volt a lakóhelye, s különben is, a téglák kellene az új mezőgazdasági üzemnek, hogy az - birkahodályt építhessen belőlük. A hatvanas évek elejére, amikorra döntés született megővéséről, már nem volt mit megővni. A kastély egykori északi szárnyához épített, istállóból kialakított kápolna ma is áll, ezt 1880-ban, Storno Ferenc tervei alapján, neoromán stílusban alakították ki. Jelenleg állandó történelmi kiállítás látható a belső díszitől megfosztott épületben. 1941-ben a parkot védetté nyilvánították.

Kertleírás: A jelenlegi Alcsúti Arborétum az egykori Habsburg-kastély parkja. A nádor maga is kiváló kertész hírében állt, saját keze nyomát is magán viseli a park, de szolgálatába fogadja Schönbrunnból származó Tost Károlyt, királyi kertészként. Az úgynevezett platán-kor ideje volt ez, így a kertbe rengeteg különféle platán faj került. Emellett akkor még különlegesnek számító újdonságok is kerültek a kertbe: tulipánfa, kanadai nyár, vasma, japánakác, fekete dió, amerikai kőris, juharok, törökmogyoró, vadgesztenye, szilek, hársak, fehér akác, vérbükk, lepényfa. A kertben számtalan óriási famatuzsálem található. A legnagyobb juharlevelű platán törzskörmérete 604 cm-es, a japánakác 455 cm-es, de található 408 cm-es törzskörméretű libanoni cédrus is, amely ismereteink szerint a legnagyobb az országban. Átlagost meghaladó méretű még egy 340 cm-es törzskörméretű lucfenyő és egy 341 cm-es óriás tuja. József nádor 1847-ben bekövetkezett halálával a kert első korszaka lezárult. A kastély fiára József Károly Lajos főhercegre szállt, aki 1867-ben költözött a birtokra. Ő tovább csinosította a kertet és a kastélyt is, több új épület született ez idő alatt. A pálmaház, amely döbbenetesen nagy volt, 1872-ben Ybl Miklós tervei alapján építették fel. A park átvészelte a második világháborút és a szovjet hadsereg állomásozását. 1952-ben ismét védetté nyilvánították a parkot, és elkezdték a rendezési munkálatokat, hogy megnyithassa kapuit az Alcsúti Arborétum. Jelenlegi területe mintegy 285 ha.

A terület az Alcsúti arborétum TT név alatt országos természetvédelmi védettséget élvez. A terület műemlékileg is védett. A portikusz alatti lépcsőről körbetekintve játszópavilon, az út melletti egy kőtömbből faragott vízmedence és a dombtetőn az eredetileg szőlővel befuttatott gloriett tűnik fel, majd a lágú hajlással aláereszkedő réten végig sikló tekintetünk eljátszik a tó megannyi szépségével. A főhercegnőről elnevezett Klotild-sziget mocsári ciprusai az öbölben egykor előtűnő flottillakikötő, "gejzír" látványa fokozták a hatást. 1872-ben Ybl Miklós tervei szerint épült meg a hatalmas pálmaház.

A történelmi kert (díszkerti részének) kiterjedése feltételezhetően kis mértékben csökkent. A kert délnyugati részén az egykori mosóház (ma istálló) környezetével feltételezhetően a park kompozíciójába a mai állapotnál szervezettebb módon csatlakozott.

A Mély út végén az állatkerti épületegyüttes tűnik elő. A jellegzetes formájú medveház műemléki rekonstrukciós helyreállítása 1994-ben megtörtént, a madárház, kisállattartó és az együtteshez tartozó

sziklakert helyreállítása további fontos feladat. A park arborétumként működik, értékes és ritka növényállománya, útszere a történelmi kert minden szépségét őrzi.